

Добридень Алла Володимирівна

к. пед. н., доцент кафедри виховних технологій та педагогічної творчості Уманського державного педагогічного університету імені Павла

Тичини

ПРОБЛЕМА ГРОМАДЯНСЬКО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ТЕОРІЇ І ПРАКТИЦІ

Розбудова української держави детермінує процес виховання соціально активного громадянина, патріота. З огляду на це, актуальним є осмислення наукових і прикладних засад громадянсько-патріотичного виховання молодших школярів.

Ретроспективний погляд на проблему громадянсько-патріотичного виховання засвідчує, що вона має тривалу історію свого наукового аналізу. Так, дослідники античності В. Голубєва, Г. Жураковський вважають, що домінуючими в ній були дві тенденції, дві ідеї виховання. Одна, що бере початок від Сократа, пов'язана з ідеєю громадянсько-патріотичного виховання, друга, яку відстоював Антісфен Афінський, започаткувала традиції вільного виховання [1, с. 154].

Зокрема, у працях Сократа громадянсько-патріотичне виховання і активність уперше набуває особливої значущості. У спогадах Ксенофонта про Сократа зазначається: «Сократ говорить, що піклується, як підготувати найбільше осіб, придатних до політичної діяльності» [4, с. 98].

Розглядаючи генезу ідей громадянсько-патріотичного виховання, слід наголосити на педагогічних поглядах А. Макаренка, який вважав виховання громадянина основою формування особистості і сформулював основні характерні риси, притаманні такій людині: уміння кваліфіковано працювати в колективі, бути політично й економічно освіченим, володіти високою загальною культурою тощо. Громадянськість, стверджував він, проявляється також в усвідомленні необхідності професійного і соціального самовизначення

з урахуванням реальних обставин, особистих нахилів і потреб держави [5, с. 403].

У працях В. Сухомлинського порушуються й розкриваються проблеми навчання і виховання юних громадян своєї країни, даються глибоко обґрунтовані, перевірені багаторічним практичним досвідом відповіді на питання, як потрібно виховувати дітей, щоб вони стали свідомими громадянами своєї держави, справжніми патріотами. Він зазначав, що саме через громадянську активність, безпосередню участь у громадсько-патріотичних справах і можна виховати справжніх патріотів: «Якщо в дитинстві і отроцтві людина піклувалася про свої інтереси, якщо спільне стало для неї глибоко особистим, вона у зрілі роки стане справжнім патріотом» [9, с. 127].

У часи незалежності України проблема громадянсько-патріотичного виховання постала перед суспільством як завдання державної ваги. Про це свідчить спрямування досягнень сучасної науки, культури, економіки, політики на виховання громадянина – високо свідомого, високоморального, активного, з розвиненим почуттям власного обов'язку і відповідальності перед державою і самим собою, з усвідомленням своєї місії, ролі і місця в історичному процесі державотворення, внутрішньою потребою самовіддано служити Батьківщині. Запровадження інноваційних технологій, інтерактивних форм і методів громадянсько-патріотичного виховання у шкільну практику стає одним із пріоритетних напрямів реформування вітчизняної системи освіти.

Державну політику у сфері виховання учнівської молоді окреслено у Національній Доктрині розвитку освіти. У цьому документі зазначено, що метою державної освітньої політики є виховання покоління людей, здатних ефективно працювати і навчатися протягом життя, оберігати й примножувати цінності національної культури та громадянського суспільства, розвивати і зміцнювати суверенну, незалежну, демократичну, соціальну та правову державу як невід'ємну складову європейської та світової спільноти [8, с. 11].

Початкова школа виконує роль фундаменту, на якому будується вся система громадянсько-патріотичного виховання школярів, формування у них

любові до рідного краю, України, історичної пам'яті, духовності, національного характеру. Набуті в початковій школі особистісні якості, а також знання, вміння і навички не тільки забезпечують основу навчання і виховання учнів, а й значною мірою визначають якості практичної, громадської та професійної діяльності дорослої людини.

У формуванні громадянсько-патріотичної свідомості молодшого школяра найбільш когнітивно насиченими є підручники, які містять розповіді й оповідання, вірші, прислів'я, приказки, казки, малюнки, що виховують в учня любов до Батьківщини, до рідної природи, національних святинь, героїв, видатних осіб тощо. Тому, важливим тут є і зміст підручників та дитячої літератури, рекомендованих для молодших школярів [2; 3; 6; 7].

Найважливішим виховним аспектом є формування у молодших школярів значущих для українського народу цінностей: патріотизму, почуття справедливості, любові і поваги до людей, природи; працелюбства, взаємоповаги; виховання в дитини власного Я, віри у свої сили, талант, здібності; виховання гуманної, творчої, соціально-активної особистості, здатної бережливо ставитися інших людей, самої себе, до світу речей, розуміти значення життя як найвищої цінності.

Аналіз педагогічної літератури дає змогу констатувати, що сучасні освітні реалії у контексті громадянсько-патріотичного виховання спрямовують виховні зусилля на середню, і особливо старшу ланку освіти. Натомість початкова школа не забезпечена повною мірою інтегрованим громадянським змістом. Існуюча в нашій державі система початкової ланки освіти недостатньо зорієнтована на формування громадянських якостей молодших школярів.

Ефективність виховних впливів у контексті громадянсько-патріотичного виховання значною мірою залежить від особистості педагога, який володіє етикою спілкування, будує взаємини з учнями на основі діалогу, ефективно використовує передовий педагогічний досвід, кваліфіковано впроваджує здобутки педагогічної науки, новітні педагогічні технології. У зв'язку з цим проблема підготовки вчителів початкових класів до громадянсько-

патріотичного виховання молодших школярів набуває ознак особливої значущості в умовах сучасного державотворення на засадах гуманізму та демократії.

Зазначене вище дає підстави стверджувати, що у початковій школі виховна робота характеризується стихійністю, непослідовністю, педагоги початкової ланки освіти спрямовують виховні зусилля передусім на освітню діяльність учнів. Вчителі недостатньо обізнані з інтерактивними методами і формами громадянсько-патріотичного виховання, не володіють на достатньому рівні прийомами стимулювання молодших школярів до творчої діяльності у засвоєнні громадянських знань, не орієнтовані на побудову взаємин з учнями на основі діалогу.

Побудова нового громадянського, демократичного, гуманного та правового суспільства, орієнтованого на високі національні й загальнолюдські цінності, набуває актуальності в стратегії сучасної української освіти. З огляду на це потреба запровадження цілісної системи громадянського виховання в навчально-виховний процес загальноосвітньої школи першого ступеня стає необхідним чинником сучасної освітньої реформи. Метою громадянського виховання молодших школярів є формування в учнів моральних ідеалів суспільства, громадянських почуттів, належної поведінки, потреби в праці на благо суспільства.

Здійснений аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми громадянського виховання молодших школярів, а також вивчення сучасного стану проблеми у практиці початкової школи дає підстави визначити невідповідність між достатньо високим рівнем теоретико-методичної розробки її основних аспектів і відсутністю науково обґрунтованої системи громадянського виховання учнів молодшого шкільного віку.

Список використаних джерел:

1. Виховання громадянина: психолого-педагогічний і народознавчий аспекти: Навч.-метод. посіб. / П. Р. Ігнатенко, В. Л. Поплужний, Н. І. Косарева, Л. В. Крицька. – К.: ІЗМН, 1997. – 252 с.

2. Дивосвіт: Навч. посіб. з народознавства для 3 кл. чотириріч. та 2 кл. триріч. почат. шк. / Н. С. Івасьо, О. Д. Жовнір, Т. М. Коструба. – К.: Арка, 2000. – 168 с.
3. Кодлюк Я. П. Теорія і практика підручникотворення в початковій освіті : підруч. для магістрантів та студ. пед. ф-тів / Я. П. Кодлюк. – К. : Інформаційно-аналітична агенція «Наш час», 2006. – 368 с.
4. Ксенофонт. Воспоминания о Сократе. – [РАН. Ин-т философии]. – М.: Наука, 1993 – 379 с.
5. Макаренко А. С. О воспитании / А. С. Макаренко. – М. : Политическая литература, 1990.– 414 с.
6. Науменко В. О. Читанка : Підручник для 2 класу : У 2 ч. / В. Науменко. – К. : Навчальна книга, 2004.– Ч. 1 – 112 с. (рекомендовано МОН України (лист 1 / 11-2115 від 01.07.2002 р.)
7. Науменко В. О. Читанка : Підручник для 3 класу : У 2 ч. / В. Науменко. – К. : Навчальна книга, 2004.– Ч.1–128 с.
8. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті // Освіта. – 2001. – С. 11–18.
9. Сухомлинський В. О. Павлиська середня школа / В. О. Сухомлинский // Вибр. тв.: в 5 т. – К. : Рад. школа, 1977. – Т.4. – С. 7 – 390.